

OBČANSKÉ PRÁVO

VÝKLAD SOUKROMÉHO PRÁVA

*Snímky slouží k orientaci posluchačů přednášek
a k činění si poznámek.
Nenahrazují přednášky, učebnice ani cvičebnice.*

verze 1.9 (2014)

© Ivo Telec, 2005

2

*„Zaměřuj svou pozornost k tomu,
co je podstatou každé slovem označené
činnosti nebo zásady nebo věci.“*

Marcus Aurelius, Hovory k sobě.

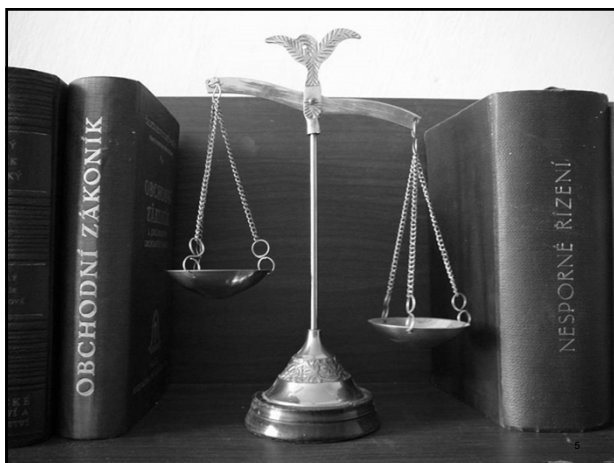
Praha 1969, s. 106. Překl. Kuthanův.

3

TEMATICKÝ OBSAH

1. účel výkladu
2. právní hermeneutika a právně hermeneutické myšlení
3. výkladové (interpretační) právo
4. výklad právních jednání a jeho pravidla
5. výklad právního řádu a jeho metody
6. výklad právních rozhodnutí

4

DEN ZVÍŘAT 🐾

V zoo vyhlásili na *Den zvířat* volný vstup návštěvníkům se zvířecím příjmením.
Přišla paní *Slavíková* s vnoučaty, pan *Králíček* s paní, přišli *Sovoví* aj.
Volného vstupu se domáhal pan *Voháňka*.
Nechtěli ho však zdarma vpustit.

6

1. ČÁST

VŠEOBECNĚ

8

DEVÍZA

„Právo není text!“

9

Text právního předpisu,
text právního jednání
nebo text právního rozhodnutí
a podobně zobrazení takto zachycená
jsou **pouze východiskem** pro **zjištění**
účelu a **obsahu** právní normy
nebo závazku.

10

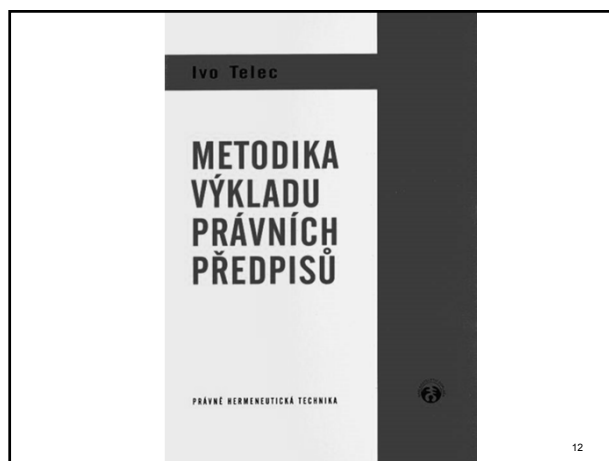

výklad *contra verba legis*

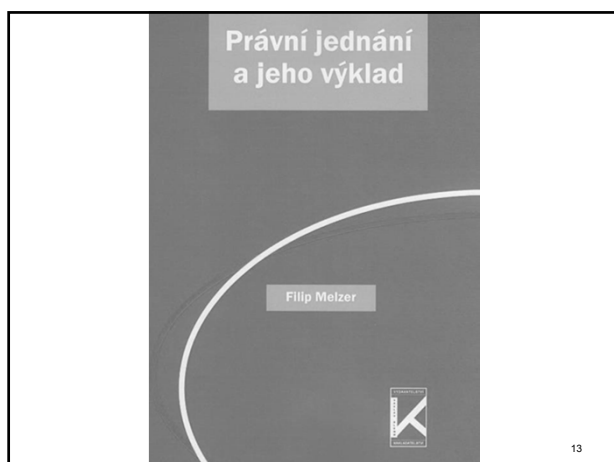
×

výklad *contra legem*

11

12

JUDIKATURA 1

(...) naprosto neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace vycházející pouze z jeho jazykového výkladu.

Jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako je logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd.). ⇨

⇨

Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně nebo v důsledku nevzdělanosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity.

Nál. ÚS z 17. 12. 97 sp. zn. Pl. ÚS 33/97,
č. nál. 163 Sb. n. a usn., sv. 9, vyhl. pod č. 30/98 Sb.

JUDIKATURA 2

Právní úkon je neurčitý (§ 37 odst. 2 ObčZ) tehdy, jestliže srozumitelně vyjádřený obsah má takové věcné nedostatky, že je nelze překlénout ani výkladem podle § 35 odst. 2 ObčZ.

Rozs. NS sp. zn. 2 Cdon 257/97
Práv. rozhl. 1998/7

JUDIKATURA 3

Základním principem výkladu smluv je priorita výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Je tak vyjádřen a podporován princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s tím spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy. Není ústavně konformní a je v rozporu s principy právního státu taková praxe, kdy obecné soudy upřednostňují výklad vedoucí k neplatnosti smlouvy, před výkladem neplatnost smlouvy nezakládajícím.

Nál. ÚS z 14. 4. 05, sp. zn. I. ÚS 625/03

PRÁVNÍ VĚDA

- **Metodická a systematická** k právnímu dobru (hodnotě spravedlnosti) **zacílená**

1. **tvorba** (kreace) práva
2. **výklad** (interpretace) práva
3. **používání** (aplikace) práva v situacích vč. dokazování (argumentace)

- **Paradigma** (model, vzorec) **právo**vědného **myšlení**

- ✓ vědecká **metoda**, právní **principy** a právní **normy**
např. vědecké metody právně výkladové

×

- ✓ teoretický **systém** práva a právní **vztahy**
např. právní vztahy jako forma společenských, zejm. výrobních, vztahů
viz marxisticko-leninská obecná teorie státu a práva

19

DUCH A LITERA ZÁKONA

- **Duch zákona**
= vystižení **podstaty** a **přirozeného smyslu** nehmotné právní normy;
vyjeví se **výkladem**
- **Litera zákona**
= písemné, popř. obrazové **vyjádření** účelu a obsahu nehmotné právní normy, hmotně zachycené zákonem či jiným předpisem v podobě listinné nebo elektronické

20

ÚČEL VÝKLADU

- *Quid iuris?*
odstranění **pochybností** o právu zjištění, co platí ➔ **vědecký poznatek**
= právní názor
- **Potvrzení**, nebo **vyvrácení** víceznačných výkladových **domněnek**; *buď dluží, nebo ne*
- **Vyjevení práva z nosiče**, jímž je **vyjádřeno**
např. z právního předpisu, kupř. z o. z.

21

PRÁVNÍ HERMENEUTIKA

- *Interpretandi scientia*
Hermes = posel (tumočník) bohů
= **um výkladu práva**
➔ sjednocování práva **jednotným** výkladem
= součást obecné hermeneutiky
- **Předmětem** zejm. **právní text**
- **Hermeneutická orientace** právní vědy
- ✓ pojmy **porozumění**, **význam**, **zacílenost** (intencionalita)

22

- **Výkladová pravidla**

1. **právně** normativní, *např. zákonná*
➔ právní řád, *viz např. o. z.*
2. **vědecky** normativní, *viz výkladové právní doktríny*
➔ vědecký řád, mimoprávní (metaprávní) zásady

23

ZNAKY PRÁVNĚ HERMENEUTICKÉHO MYŠLENÍ

1. vědomé uznávání **přirozenosti** subjektivních lidských práv i bez ohledu na politickou dohodu,
a to s vyvozením jejich přirozeného **zdroje**
2. instrumentální používání ústavně chráněných lidských práv a svobod (základních práv), (hodnot)
3. logické a rétorické operace s **právními principy** (hodnotami)

24

4. **poměrování** střetnuvších se subjektivních práv, svobod nebo obecně sdílených dober
srv. Test poměrnosti cíle a prostředku
5. soudcovské aj. **dotváření** psaného práva obsahem otevřených právních pojmů, *srv. dobré mravy, veřejná morálka, veřejný pořádek*
6. zvažování **okolností** konkrétního případu (právní kontextualismus), a to:
 - a. skutkových nebo právních
 - b. polehčujících nebo přitěžujících

25

SOUDCOVSKÝ SLIB A KÁRNÉ PROVINĚNÍ

- **Soudcovský slib výkladu** právního řádu podle nejlepšího vědomí a svědomí § 62/1 z. č. 6/02 Sb.
- **Soudcovská povinnost výkladu** zákona podle nejlepšího vědomí a svědomí § 79/1
= i „nejlepší“ **vědomí výkladových postupů** (metod)
- **Soudcovské kárné provinění** vadného výkladu (skutková podstata překrucování práva) § 87
= porušení veřejnoprávní povinnosti

26

ZDROJE VÝKLADU

- **Judikatura**
 1. rozhodnutí **běžné**
 2. rozhodnutí **výkladové** o **autentickém** výkladu dřívějšího rozhodnutí, *např. ESLP, SD EU*
- **Právní věda**
např. komentáře k předpisům; neplatí rčení, „kde začíná právní problém, končí komentář“
dogmatická exegese = rozborový soud

27

DRUHY VÝKLADU

1. **vlastní** (autentický); *např. výklad vlastních rozhodnutí ESLP a SD ES*; závazný právní formou rozhodnutí
2. **soudní** při používání práva soudem; závazný jak je závazné rozhodnutí, jinak působí argumentační přesvědčivostí
3. **doktrinární**; *např. vědecké komentáře*, působí argumentační přesvědčivostí
4. **služební**; *viz státní služba*; služebně závazný pokyn

28

CO JE VYKLÁDÁNO?

1. **projev vůle** v soukromém právu (soudkromoprávní jednání), *např. nájemní smlouva nebo její výpověď*
2. **soudkromoprávní norma**
 - i. výklad mezinárodní smlouvy
 - ii. výklad právního předpisu, *např. o. z. aj.* ⇨
 - iii. výklad jiných (odvozených) zdrojů práva soukromého *např. zvyklostí*
3. **právní rozhodnutí** (veřejnoprávní úkon) ve věci soudkromoprávní, *např. o škodním právu*

29

Obsah a text 55/1954 Sb. - poslední stav textu
55/1954 Sb.
VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ
ze dne 19. října 1954
O chráněné oblasti Pražského hradu
Vláda republiky Československé nařizuje podle § 14 odst. 1 písm. b, 2/1954 Sb., o státním plánu
rezervy národního hospodářství republiky Československé na rok 1954:
§ 1
Pražský hrad, sídlo prezidenta republiky Československé a významné historické památky, vlastní území
Československé vlády a oblastí jeho základní správy a ochrany se vyznačí chráněnou oblastí Pražského
hradu.
§ 2
Objektu chráněné oblasti spravuje kanclář prezidenta republiky, která též na území chráněné
oblasti vykonává veškerou správu v oboru státního jednotného práva.
§ 3
Významní chráněné oblasti provede rada státního národního výboru hlavního města Prahy v dohodě s
kanclářem prezidenta republiky.
§ 4
Ustanoví se úkoly v chráněné oblasti určí rada státního národního výboru hlavního města Prahy
mlze též rozhodnout, že se taková náhrada neposkytne.
§ 5
Toto nařízení nabývá účinnosti dnem vyhlášení provede je vláda.

30

JUDIKATURA

Obsah plné moci je předmětem interpretace podle ustanovení o výkladu právních úkonů.

Rozs. NS sp. zn. 22 Cdo 870/00
Práv. rozhl. 2002/3

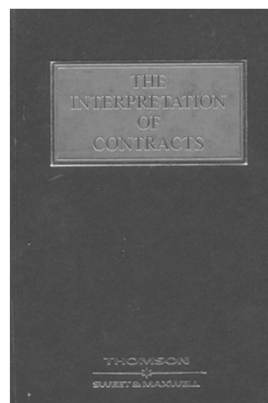
31

2. ČÁST

OBEČNĚ O VÝKLADU SOUKROMOPRÁVNÍCH JEDNÁNÍ

33

34

VĚDECKÉ METODY VÝKLADU PRÁVNÍCH JEDNÁNÍ

- **Vědecky uznávané metody**
- 1. **metoda domněnky poctivosti a dobrověrnosti**
srv. vyvratitelnou domněnku poctivého a dobrověrného právního jednání a ochranu dobré víry adresáta, *např. nabyvatele prodávané věci*
- 2. **metoda známého úmyslu**; srv. svobodnou vůli
- 3. **metoda mluvnicko-jazyková**
- 4. **metoda významoslovná** (sémantická)
- 5. **metoda okolnostní vč. metody historické**, viz dokazování skutku, *např. následné chování stran*

35

PŘÍKLAD VÝKLAD SMLOUVY O DÍLO

Z textu smlouvy o dílo nebylo patrné, zda objednatel grafické značky je *Josef Novák*, anebo obchodní společnost *Josef Novák, s. r. o.*, již je *Josef Novák* jediným jednatelem a jediným společníkem.

Nicméně z **následného shodného chování** stran, a to z prohlášení zhotovitele a z uplatnění práva k užití výtvarného díla *Josefem Novákem* vůči třetí osobě bylo patrné, že objednatel je *Josef Novák*.

36

JAK VYKLÁDAT PRÁVNÍ JEDNÁNÍ?

- **Legální výkladové příkazy**
 - = interpretační **donucující** (kogentní) **právní normy**, viz *veřejný pořádek*
 - = interpretační právo soukromé i veřejné
- **Druhy výkladových příkazů** u právních jednání:
 1. **obecný** soukromoprávní § 555-558 o. z.
 2. **zvláštní** soukromoprávní:
 - i. dědický § 1494/2 o. z.
 - ii. obchodní § 558 o. z.
 - iii. spotřebitelský § 1812/1 o. z.
 - iv. pracovní § 18 z. p.
 3. **veřejnoprávní** § 170 spr. ř.

37

OBECNÉ SOUKROMOPRÁVNÍ VÝKLADOVÉ PŘÍKAZY

1. **Pravidlo** posouzení právního jednání podle jeho **obsahu**, např. *obsahově licenční smlouva označena jako „nájemní“*
2. **Pravidlo** posouzení zastíracího právního jednání podle jeho **pravé povahy** např. *prodejem věci pod cenou zastřeno její darování*
 - ✗ např. mimořádná cena

38

3. Pravidlo známého úmyslu

= výklad dle úmyslu jednajícího
*např. dle úmyslu prodat pozemek,
ne darovat*

- ✓ úmysl známý druhé straně nebo
 - ✓ druhá strana o něm musela vědět
 - ✗ **nezjistitelný úmysl** ↓
4. **Pravidlo pravidelného** přikládání **významu**
na straně adresáta

39

5. Pravidlo zavedené praxe

mezi stranami
v právním styku

6. **Pravidlo** podle toho, co **předcházelo** právnímu jednání, např. *vyloučení nepřijatých návrhů na změnu nájemní smlouvy*
7. **Pravidlo následného dání najevo obsahu** a významu právního jednání, např. *placení nájemného, nikoli splacení kupní ceny*
8. **Pravidlo v pochybnostech** o různém výkladu výrazu k tíži toho, kdo jej použil **první**

40

• Zvláštní výkladový příkaz práva dědického u závěti

- ✓ vyložení závěti tak, aby co **nejvíce bylo vyhověno vůli zůstavitele**
- ✓ výklad slov podle obvyklého významu
 - ✗ důkaz zůstavitelova navyknutí spojovat s určitými výrazy **zvláštní, jemu vlastní smysl**

41

• Zvláštní výkladový příkaz práva obchodního

- ✓ **pravidelný význam** výrazu připouštějícího různý výklad, a to v právním styku s podnikatelem
 - ✗ druhá strana **nepodnikatel**
 - ☞ důkaz její známosti pravidelného významu

42

- **Pravidlo přihlídnutí k obchodním zvykostem:**

- a. obecně zachovávaným
- b. odvětvově zachovávaným,
*např. v odvětví bankovníctví
nebo knihkupectví*
 - ✗ vyloučení obchodních zvyklostí
ujednáním či zákonem

43

- **Zvláštní výkladový příkaz práva spotřebitelského**

- ✓ vyložitelnost obsahu smlouvy různým způsobem
 - ☞ použití výkladu pro **spotřebitele nejpriznivějšího**
(*consumer-friendly-manner*)
zásada ochrany slabší strany

44

- **Zvláštní výkladový příkaz práva pracovního:**

- ✓ vyložitelnost právního jednání různým způsobem
 - ☞ použití výkladu pro **zaměstnance nejpriznivějšího**
(*employee-friendly-manner*)
zásada ochrany slabší strany

45

- **Přiměřené použití výkladových příkazů**
o. z. na:

- ✓ výklad **veřejnoprávních smluv**
 - ✗ povaha a účel
veřejnoprávní smlouvy

46

PŘÍKLADY

Výrazy např.:

„diskotéka“
„freeware“

47

MIMOSTÁTNÍ VÝKLADOVÁ PRAVIDLA

- **Zásady UNIDROIT** pro mezinárodní obchodní smlouvy (2004, 1994)
kap. 4, *lex mercatoria*
- **Zásady evropského smluvního práva**
čl. 1:106, *uniform interpretation*
 - ☞ *soft law*

48

49

3. ČÁST

ZÁSADY VÝKLADU PRÁVNÍCH JEDNÁNÍ

50

DOKTRINÁRNÍ VÝKLADOVÉ ZÁSADY

- **Výkladové zásady** (soukromoprávní zásady interpretačního práva), zformované do **obecně uznávaných** pravidel
- 1. **zásada poctivosti** (*fairness*)
- 2. **zásada dobré víry** (*bona fide, good faith*), která chrání adresáta právního jednání
- 3. **zásada přednosti vůle** před jazykovým nebo jiným vyjádřením

51

- 4. **zásada důvodného** (oprávněného, rozumného) **očekávání**, *reasonable expectation*; **poddruh dobré víry**
- 5. **zásada projevu vůle** *secundum et intra legem*; viz *legální výkladové příkazy*
- 6. **zásada rozumnosti a spravedlnosti výkladu**; předpoklad rozumnosti právního řádu, jímž se řídí výklad; smyslem právního řádu je spravedlnost

52

- 7. **zásada známého úmyslu** (*intention of the parties*)
- 8. **zásada pacta sunt servanda**; smlouvy jsou uzavírány proto, aby platily a strany jimi byly vázány k dosažení jimi zamýšleného cíle
- 9. **zásada zákazu zneužití práv** (*abuse of rights doctrine*)
- 10. **zásada nepřipustnosti odporujících nebo pochybných volních projevů na úkor jiného**

53

- 11. **zásada zákazu výkladu bránícího uplatnění žalobních nároků**
- 12. **zásada in dubio mitius**; shovívavě tak, aby volní projev spíše platil nežli nikoli
- 13. **pravidlo zákazu měnění nebo doplnění projevené vůle**; opakem by byl zásah vykladače do cizí vůle
- 14. **zásada výkladu ve prospěch efektivnosti**; v pochybnostech o významu volního projevu ve prospěch dosažení vůlí sledovaného účelu

54

15. zásada souladného výkladu závislých smluv

16. zásada *contra proferentem*; projev vůle připouštějící různý výklad je třeba vykládat k tíži strany, která jako první tohoto výrazu použila

17. zásada upřednostnění právního účinku **všech** výrazů projevené vůle **před vyloučením** některého z nich; zábrana svévolnému výběru některých výrazů s pominutím jiných

55

18. zásada zákazu nadměrné redukce

neboli **zákaz snížení počtu částí** nebo doložek jako nadbytečných

19. zásada přihlídnutí k volnímu celku (*context-oriented interpretation*)

20. pravidlo v pochybnostech vyloučit nesmysly; vyloučit nesmyslný závěr

21. pravidlo nerozpornosti závazků viz *rozumnost*

56

22. zásady mluvnicko-jazykové

i. **soudržné používání slov** a jiných volních vyjádření

ii. různost významu různých slov a jiných volních vyjádření

iii. projevení jednoho, znamená vyloučení druhého; úmysl daru vylučuje prodej

23. zásada používání slov v jednotném čísle a v mužském rodu

57

24. pravidlo *de minimis*; právně volní projev nerozhoduje o nevýznamných věcech

25. pravidlo zákazu extraterritoriality; podrobení volního projevu určitému právnímu řádu

26. pravidlo okolnostní vč. následného chování stran

58

JUDIKATURA

K posouzení skutečné vůle pisatele závěti, jsou-li o ní pochybnosti, je třeba zjišťovat vedle znění textu listiny (slovního výkladu) všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětních dědiců učiněn a z nichž lze dovodit skutečnou vůli zůstavitele.

59

Okolnosti případu jsou skutečnostmi existujícími vně vlastního projevu vůle, a to i tehdy, když je předepsána písemná forma. Není napravováním neurčitosti projevu vůle, jestliže projev je vykládán se zřetelem k okolnostem případu.

Rozs. NS ČSR sp. zn. 4 Cz 61/86
Bull. NS 1987/2

60

4. ČÁST

VÝKLAD PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ A MEZINÁRODNÍCH SMLUV

62

JAK VYKLÁDAT PRÁVNÍ ŘÁD?

1. výklad mezinárodních smluv

čl. 31 – 33 *Vídeňské úmluvy o smluvním právu*, (č. 15/88 Sb.)

čl. 7/1 *Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží*, (č. 32/91 Sb.)

63

2. výklad právních předpisů

- ✓ čl. 9/3 Ú: **zákaz výkladu** opravňujícího odstranění nebo ohrožení základů demokratického státu
- ✓ čl. 22 LZPS: **příkaz výkladu** politických práv a svobod ve prospěch svobodné politické soutěže
- ✓ § 1/1 ú. z. č. 23/91 Sb.: **příkaz výkladu** podústavních předpisů konformně s LZPS

64

- ✓ § 2/1 o. z.: **příkaz výkladu** soukromého práva konformně s:
 - a. LZPS a ústavním pořádkem vůbec
 - b. zásadami, na nichž spočívá o. z.
 - c. hodnotami ↑
- ✗ rozejít se výkladu pouze podle slov (ustoupení slovního formalismu příkazu) ↑

65

- ✓ § 2/2 o. z.: **zákaz jiného významu**
 - ❖ vlastní smysl slov v jejich vzájemné souvislosti
 - ❖ jasný úmysl zákonodárce, *např. zamítnutí jiné úpravy během zákonodárného procesu*
- ✓ § 2/2 o. z.: **zákaz dovolávání se slov** předpisu **proti jeho smyslu** (smysluplnost právního předpisu = základ právního řádu)

66

⇐ HRANICE VÝKLADU A POUŽITÍ

- ✓ § 2/3 o. z.: **zákaz výkladu a použití předpisu:**
- ❖ proti dobrým mravům
- ❖ vedení ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění

67

METODY VÝKLADU PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

1. účeloslovná metoda
vč. ústavní konformity
2. jazykovědná metoda významová a mluvnická (jazyková metoda)
3. logická metoda
4. systematická metoda
5. pomocná metoda historická
6. pomocná metoda srovnávací

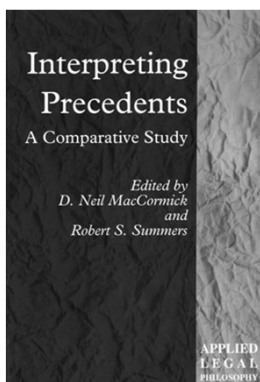
68

5. ČÁST

VÝKLAD PRÁVNÍCH ROZHODNUTÍ

70

71

JAK VYKLÁDAT PRÁVNÍ ROZHODNUTÍ?

- **Výklad právních rozhodnutí**
- 1. soudních rozhodnutí, *např. ve věcech civilních*
- 2. rozhodčích nálezů, *viz majetkové spory*
- 3. správních rozhodnutí, *např. KÚ ve věci vkladu věcného práva do katastru nemovitostí*

72

PŘÍKLAD

Výrok (enunciát) rozhodnutí:

Zrušuje se rozhodnutí (...),
jakož i všechna souvisící rozhodnutí
předcházející.

73

- **Výkladové řízení před ESLP**
ve Štrasburku
- **Výkladové řízení před SD ES**
v Lucemburku

např. o rozsah (dopad) výroku rozhodnutí

74

75

76

77

78

METODY VÝKLADU JUDIKATURY

- **Metody výkladu vlastních soudních rozhodnutí**
 - ✓ utvořeny výkladovými rozhodnutími samými
 - **Metody výkladu precedentů**
 - ✓ struktura odůvodnění precedentů
- a. *stare decisis*
b. *obiter dictum*

79

LITERATURA

Letsas, A Theory of Interpretation of the European Convention on Human Rights. Oxford 2007.

Lewison, The Interpretation of Contracts. London 2004.

MacCormick/Summers (eds.), Interpreting Precedents. A Comparative Study. Aldershot 1997.

MacCormick/Summers (eds.), Interpreting Statutes. A Comparative Study. Aldershot 1991.

81

Gerloch/Tryzna/Wintr (eds.), Metodologie interpretace práva a právní jistota. Plzeň 2012.

Hlouch, Teorie a realita právní interpretace. Plzeň 2011.

Melzer, Právní jednání a jeho výklad. Brno 2009.

Telec, Sjednocování práva jednotným výkladem projevů vůle. Práv. rozhl. 2005/2, též in: *Blaho/Švidroň* (eds.), Kodifikácia, europeizácia a harmonizácia súkromného práva. Bratislava 2005. Metodika výkladu právnych predpisů. Brno 2001.²

82

Tichý, Právní úkon a jeho výklad.
In: *Švestka/Dvořák/Tichý* (eds.), Sborník statí z diskusních fór o rekonfiguraci občanského práva. Praha 2007.

83

84

Foto:

Lucca, Toskánsko, Itálie 2005

Sloní ostrov (Ko Chang), Siamský záliv, Thajsko 2549
(2006)

Palác lidských práv, Štrasburk, Alsasko, Francie 2008

Hřensko, Labe, Čechy, Česko 2006

85